

Granskning av VA-verksamheten

Gällivare kommun

Oktober 2025

Sammanfattning

PwC har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Gällivare kommun genomfört en granskning av verksamheten vatten och avlopp (VA). Granskningens syfte är att pröva om verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och med tillräcklig intern kontroll.

Nedan ses bedömning för varje revisionsfråga.

Revisionsfrågor	Bedömning	
1. Finns det aktuella planer för VA-verksamheten?	Delvis	
2. Upprättas bokslut enligt lagkrav?	Delvis	
3. När verksamheten uppsatta mål för verksamhet och ekonomi	Delvis	
4. Utövar kommunstyrelsen tillräcklig styrning och kontroll över verksamheten?	Delvis	

Utifrån genomförd granskning är vår samlade bedömning att VA-verksamheten inte helt bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Den interna kontrollen inom granskade områden bedöms inte helt vara tillräcklig.

För fullständiga bedömningar se respektive revisionsfråga i rapporten.

För att utveckla granskningsområdet bör följande rekommendationer prioriteras:

- Att kommunstyrelsen ser till att det tas fram en vattentjänstplan för Gällivare kommun.
- Att kommunstyrelsen säkerställer att VA-verksamhetens årsbokslut fastställs av styrelsen och därefter görs tillgängligt för kommunmedborgare/fastighetsägare.
- Att kommunstyrelsen prövar om verksamhetsplan till kommande år även ska innehålla resultatbudget respektive balansbudget för VA-verksamheten.
- Att VA-verksamheten utvecklar sin målstyrning genom att upprätta mätbara resultatmål. Dessa mål bör omfatta perspektiven kvalitet respektive ekonomi.

Innehållsförteckning

Inledning	4
Bakgrund.....	4
Syfte och revisionsfrågor.....	4
Revisionskriterier	4
Avgränsning	5
Metod	5
Granskningsresultat	6
Styrdokument.....	6
Årsrapport	7
Måluppfyllelse	8
Kommunstyrelsens styrning och kontroll.....	10
Avslutning.....	12
Samlad bedömning	12
Rekommendationer.....	12

Inledning

Bakgrund

Kommunens VA-verksamhet klassificeras som en samhällsviktig verksamhet. Med samhällsviktig verksamhet avses verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet.

I lag om allmänna vattentjänster regleras hur styrning, finansiering, kontroll och redovisning av verksamheten ska vara utformad. Lagen har i vissa avseenden skärpts från år 2023.

Hela kommunsverige står inför stora utmaningar att reinvestera i gammal VA-infrastruktur. Detta gäller även i Gällivare kommun. Därutöver pågår i kommunen en samhällsomvandling som i hög grad påverkar VA-verksamheten.

Kommunstyrelsen ansvarar för kommunal teknik. Här återfinns bland annat VA-verksamheten.

Bristande styrning och kontroll inom området kan riskera att verksamheten inte bedrivs på avsett sätt. Revisionen har i riskanalys för 2025 funnit det angeläget att genomföra en fördjupad granskning av kommunens VA-verksamhet. Revisionsobjekt i denna granskning är kommunstyrelsen (KS).

Syfte och revisionsfrågor

Granskningen tar utgångspunkt från kommunallagens revisionskapitel. Syftet med granskningen är att bedöma om kommunens VA-verksamhet bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och med tillräcklig intern kontroll.

Följande revisionsfrågor ska besvaras i granskningen:

1. Finns det aktuella planer för VA-verksamheten?
2. Upprättas bokslut enligt lagkrav?
3. När verksamheten uppsatta mål för verksamhet och ekonomi?
4. Utövar kommunstyrelsen tillräcklig styrning och kontroll över verksamheten?

Revisionsfråga 4 används som underlag för att pröva om den interna kontrollen är tillräcklig. Övriga frågor bildar underlag för att bedöma om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt sätt.

Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som bildar underlag för revisionens analyser och bedömningar. Följande revisionskriterier används i granskningen:

- Kommunallagen 6:1, 6:6

- Lag om allmänna vattentjänster § 6a, 6b, 50
- Styrdokument inom kommunen som är av betydelse för granskningen, främst mål och verksamhetsplan för VA-verksamheten.

Avgränsning

Granskningen kommer i huvudsak att avgränsas till år 2025. Övrig avgränsning, se avsnitt "Syfte och revisionsfrågor".

Metod

Granskningen har skett genom analys av relevant dokumentation samt via intervjuer med företrädare för VA-verksamheten.

Revisionell bedömning av respektive revisionsfråga sker utifrån en tregradig skala: ja/uppfyllt (grön); delvis uppfyllt (gul); nej/ej uppfyllt (röd).

Rapporten har kvalitetssäkrats i enlighet med PwC:s interna rutiner och checklistor för kvalitetssäkring

De intervjuade har beretts möjlighet att sakgranska rapporten.

Granskningsresultat

Styrdokument

Revisionsfråga 1: Finns det aktuella planer för VA-verksamheten?

Iakttagelser

VA-verksamheten regleras i lag (2006:412) om allmänna vattentjänster. Lagen ger uttryck för att följande planer ska finnas inom verksamheten:

1. Vattentjänstplan. Ska beslutas av kommunfullmäktige och ska vara ett stöd för verksamheten avseende långsiktig planering och åtgärder för att skapa en robust vattenförsörjning.
2. Investeringsplan. Här ska kommande investeringar redovisas. Planen krävs för verksamheten ska ha möjlighet att reservera eventuella driftöverskott för framtida nyinvesteringar.

I kommuninterna direktiv anges att dess verksamheter ska styras genom mål och verksamhetsplan.

Följande styrdokument har noterats för VA-verksamheten i Gällivare kommun:

1. VA-plan
2. Investeringsplan 2025–2028
3. Verksamhetsplan 2025
4. Målstyrningsplan VA 2025

VA-plan för Gällivare kommun är beslutad av kommunfullmäktige 2022-11-07. Planen syftar till att skapa en långsiktig hållbar VA-försörjning inom kommunen. Den innehåller bland annat en analys av framtida behov avseende underhåll och förnyelse inom VA-verksamheten. Inom området VA-nät skattas resursbehovet uppgå till ca 20 miljoner kronor per år.

Investeringsplan för kommunens affärsverksamheter återfinns i kommunplan som årligen beslutas av fullmäktige. I planen redovisas budget per projekt. Här framgår att investeringsverksamheten inom VA-området är omfattande för perioden 2025–2028. Årliga investeringar uppgår till ca 65 miljoner kr.

Kommunstyrelsen respektive dess utskott för samhällsplanering och teknik (ST) upprättar årligen en *verksamhetsplan* för det kommande året. Granskning av verksamhetsplan 2025 visar att den bland annat innehåller mål och driftbudgetram för kommunens affärsverksamhet. En del av affärsverksamheten är VA. I sammanhanget noteras att styrelsen även antar en årlig detaljbudget för samhällsbyggnads- och teknikförvaltningen (drift). Av denna framgår att kommunens affärsverksamheter sammantaget budgeterar ett noll-resultat för år 2025.

Inom VA-verksamheten upprättas årligen en dokumenterad *målstyrningsplan*. Planen tar utgångspunkt från den verksamhetsplan som beslutas av styrelse/utskott. Här redovisas vilka huvudaktiviteter som ska genomföras under planperioden.

I intervju framkommer att inom VA-verksamheten sker en planering av årliga underhållsinsatser som ska genomföras. Planeringen uppdateras löpande efter identifierade behov. Enligt uppgift från intervjuade har resurser för fortlöpande underhåll varit relativt oförändrat under senare år (ca 3 miljoner kr/år).

Granskningen visar att verksamheten i dagsläget saknar en vattentjänstplan, men enligt intervjuade ska ett arbete påbörjas under hösten 2025. Detta kommer ske med stöd från extern part. Befintlig VA-plan ska användas som underlag vid framtagande av vattentjänstplan.

Bedömning

Finns det aktuella planer för VA-verksamheten?

Delvis.

Bedömningen baseras på följande:

- Inom kommunen har det upprättats ett flertal planer som styr VA-verksamheten. Planerna kan i hög grad betecknas som aktuella.
- Upprättade planer motsvarar inte i alla avseenden krav som ställs i lagstiftning. Verksamheten saknar en vattentjänstplan.

Vi bedömer att ekonomiska planer beslutade på politisk nivå är mer detaljerade avseende investeringar jämfört med löpande driftverksamhet.

Vi rekommenderar kommunstyrelsen säkerställa att det tas fram en vattentjänstplan för VA-verksamheten. Styrelsen bör även pröva om verksamhetsplan till kommande år även ska innehålla resultatbudget respektive balansbudget för VA-verksamheten.

Årsrapport

Revisionsfråga 2: Upprättas bokslut enligt lagkrav?

Iakttagelser

I lag 2006:412 ställs krav att VA-verksamheten ska särredovisas från annan kommunal verksamhet. Redovisningen ska sammanställas i ett årsbokslut som består av resultaträkning, balansräkning samt erforderliga tilläggsupplysningar. Bokslutet ska fastställas av huvudmannen och därefter göras tillgängligt för kommunmedborgare/fastighetsägare.

Inom ramen för granskningen har vi fått ta del av VA-bokslut 2024. Bokslutet består av följande delar:

1. Resultaträkning 2024 samt jämförelsetal för åren 2022–2023
2. Balansräkning 2024 samt jämförelsetal för åren 2022–2023
3. Tilläggsupplysningar för samtliga huvudposter i resultat- och balansräkning. Innehåller även jämförelsetal för åren 2022–2023.

Av bokslutet framgår att omsättning för år 2024 uppgått till cirka 80 miljoner kr och balansomslutningen vid årets slut var cirka 285 miljoner kr.

I Gällivare kommun är det kommunstyrelsen som är huvudman för kommunens VA-verksamhet. Vi kan inte se att VA-bokslut har fastställts av styrelsen. Det kan inte heller styrkas att bokslutet har gjorts tillgängligt för kommunmedborgare/fastighetsägare, vilket även bekräftas vid intervjuer.

Det finns olika arbetssätt hur VA-bokslutet hanteras inom kommunsektorn. Vissa kommuner väljer att inkludera detta bokslut i kommunens årsredovisning. Någon sådan rutin finns i dagsläget inte i Gällivare kommun. Enligt uppgift kan en sådan rutin införas till kommande årsbokslut.

Av kommunens reglemente för ekonomi- och verksamhetsstyrning (KF 2025) framgår att eventuella över-/underskott inom kommunens affärsverksamheter ska skuld-/tillgångsföras i kommunens balansräkning. Detta syftar till att affärsverksamhetens resultat inte ska påverka kommunens samlade resultat för ett enskilt år.

Bedömning

Upprättas bokslut enligt lagkrav?

Delvis.

Bedömningen baseras på följande:

- VA-verksamheten har upprättat ett årsbokslut för år 2024. Årsbokslutet innehåller de avsnitt som föreskrivs i lag.
- Den brist som noteras är att bokslutet inte har fastställts av kommunstyrelsen och därefter gjort tillgängligt för kommunmedborgare/fastighetsägare.

För framtiden föreslås att kommunstyrelsen säkerställer att hantering av årsbokslut fullt ut sker enligt gällande normgivning.

Måluppfyllelse

Revisionsfråga 3: När verksamheten uppsatta mål för verksamhet och ekonomi?

lakttagelser

Kommunallagen ger uttryck för att kommunal verksamhet ska styras genom mål och planer. Av avsnittet ”Styrdokument” framgår att det finns ett flertal planer för VA-verksamheten. När det gäller mål har följande noterats:

Verksamhetsmål: I styrelsens/utskottets verksamhetsplan återfinns strategiska mål för kommunens samtliga verksamheter. Utifrån dessa mål har VA-verksamheten formulerat aktiviteter som ska genomföras under planperioden. Värt att notera är att det i hög grad saknas mätbara resultat-/kvalitetsmål för området VA. Som tidigare nämnts klassificeras denna verksamhet som samhällsviktig.

Ekonomiska mål: VA-verksamheten upprättar årligen en driftbudget för sin verksamhet. I normalfallet budgeteras ett nollresultat för perioden, det vill säga att intäkter och kostnader balanserar med varandra. Det finns även budgetmål för enskilda investeringsprojekt. Därutöver kan vi inte finna att det upprättats mätbara resultatmål, till exempel sådana som möjliggör jämförelser med andra likartade kommuner.

Vid intervjuer framkommer att kommunens strategiska målsättningar upplevs vara relevanta och applicerbara på VA-verksamheten.

Uppföljning av förekommande mål sker i första hand genom delårsrapport och verksamhetsberättelse. Av denna redovisning framgår följande:

Utfall per 2024-12-31

Verksamhet: VA-verksamheten redovisar god måluppfyllelse inom de strategiska områden som fastställts i verksamhetsplan. Totalt finns 4 mål, varav 3 redovisar måluppfyllelse (grönt trafikljus). Inom området ”Medarbetare” redovisas delvis måluppfyllelse (gul).

Ekonomi: VA-verksamheten redovisar ett större driftunderskott för år 2024: -19,5 miljoner kr (budgetavvikelse: 19,7 miljoner kr). Underskottet kan bland annat hänföras till akuta läckage/underhållsinsatser på VA-nätet. När det gäller investeringsverksamheten har den år 2024 i stort bedrivits inom tilldelad budgetram (budgetavvikelse: -355 tkr).

Utfall per 2025-08-31

Verksamhet: Av delårsbokslutet per augusti 2025 framgår att verksamheten redovisar delvis måluppfyllelse (gult trafikljus) inom samtliga 4 målområden.

Ekonomi: Årsprognos för helåret visar på ett underskott inom VA-verksamheten på -5,4 miljoner kronor. Detta motsvarar en budgetavvikelse på 6,3 miljoner kronor.

I intervju framhålls att VA-taxan kommer att höjas med 15 procent från år 2026. Denna uppgift kan granskningen även verifiera i kommunstyrelsens protokoll (KS §241/25).

Bedömning

När verksamheten uppsatta mål för verksamhet och ekonomi?

Delvis.

Bedömningen baseras på följande:

- VA har under granskningsperioden delvis nått uppställda mål för verksamheten. En jämförelse visar att måluppfyllelse 2025 har försämrats något jämfört med föregående år.
- Inom området Ekonomi redovisas låg måluppfyllelse för åren 2024–2025.

Vi rekommenderar att VA-verksamheten utvecklar sin målstyrning genom att upprätta mätbara resultatmål. Dessa mål bör omfatta perspektiven kvalitet respektive ekonomi.

Kommunstyrelsens styrning och kontroll

Revisionsfråga 4: Utövar kommunstyrelsen tillräcklig styrning och kontroll över verksamheten?

Iakttagelser

I kommunstyrelsens uppdrag ingår att vara huvudman för kommunens VA-verksamhet. Vid granskning av kommunstyrelsens protokoll för perioden oktober 2024 – september 2025 har följande noterats:

Styrning

Kommunstyrelsens årliga styrning har i första hand kommit till uttryck i följande ärenden: verksamhetsplan KS 2026 (§204/25), verksamhetsplan KS ST-utskott 2026 (§198/25), VA-taxa 2026 (§241/25) samt detaljbudget 2025 för samhällsbyggnads- och teknikförvaltningen (§4/25). I dessa planer ges övergripande styrning till kommunstyrelsens samtliga verksamheter, däribland verksamheten VA. Här framgår bland annat strategiska mål för verksamheten samt ekonomiska mål/resurser för drift och investeringar.

Kommunstyrelsen har även utövat styrning genom enskilda ärenden, exempelvis att behandla förslag till revidering av verksamhetsområde för allmän vattenförsörjning (§ 152/25). Revideringen är föranledd av pågående samhällsomvandling.

Granskningen kan inte finna att kommunstyrelsen antagit resultatbudget och balansbudget för VA-verksamheten 2025. I övrigt noteras att det inte framgår av kommunstyrelsens verksamhetsplan vilket ekonomiskt resultat som VA budgeterar för perioden 2025–2028.

Kontroll

Kommunstyrelsen har i december (§ 350/24) antagit en plan hur den ska utöva uppsikt över sina ansvarsområden. I planen regleras på övergripande nivå hur återrapportering till styrelsen ska vara utformad.

Samlad uppföljning av kommunstyrelsens verksamheter sker i första hand genom delårsrapport respektive årsrapport/verksamhetsberättelse. Vår granskning visar att kommunstyrelsen under perioden behandlat följande rapporter: delårsrapport ST-utskott 240831 (§291/24), delårsrapport KS 240831 (§293/24), verksamhetsberättelse ST-utskottet 2024 (§105/25) samt verksamhetsberättelse KS (§105/25). I dessa rapporter lämnas viss information från kommunens VA-verksamhet, bland annat måluppfyllelse för verksamhet och ekonomi.

Vi kan även verifiera att kommunstyrelsen fått återkommande ekonomisk rapportering från pågående samhällsomvandling. I övrigt noteras att företrädare för kommunens VA-verksamhet har deltagit vid vissa styrelsemöten.

Som tidigare konstaterats i granskningen har kommunstyrelsen under perioden inte fastställt VA-bokslut för år 2024. Detta är ett krav enligt lag om allmänna vattentjänster (2006:412).

Bedömning

Utövar kommunstyrelsen tillräcklig styrning och kontroll över verksamheten?

Delvis.

Bedömningen baseras på följande:

- Styrelsen kan belägga att den – i rollen som huvudman - utövar styrning och kontroll över VA-verksamheten. Förekommande styrning och kontroll omfattar såväl verksamhet som ekonomi.
- Förekommande styrning och kontroll kan dock inte betecknas som tillräcklig. Styrelsen har inte efterlevt lagkrav att årligen fastställa ett komplett årsbokslut för VA-verksamheten. Vidare saknas tydliga verksamhetsmål som fokuserar på kvalitet som robust vattenförsörjning.

Vi rekommenderar att styrelsen till kommande år utvecklar sin styrning och kontroll inom området.

Avslutning

Samlad bedömning

Nedan redovisas revisionell bedömning inom respektive granskningsområde:

Granskningsområde	Bedömning	
1. Styrdokument*	Delvis	
2. Årsrapport*	Delvis	
3. Måluppfyllelse*	Delvis	
4. KS styrning och kontroll**	Delvis	

* Underlag för att bedöma ändamålsenlighet, ** Underlag för att bedöma intern kontroll

Utifrån genomförd granskning är vår samlade bedömning att VA-verksamheten **inte helt** bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Den interna kontrollen inom granskade områden bedöms **inte helt** vara tillräcklig.

Rekommendationer

För att utveckla granskningsområdet bör följande rekommendationer prioriteras:

- Att kommunstyrelsen ser till att det tas fram en vattentjänstplan för Gällivare kommun.
- Att kommunstyrelsen säkerställer att VA-verksamhetens årsbokslut fastställs av styrelsen och därefter görs tillgängligt för kommunmedborgare/fastighetsägare.
- Att kommunstyrelsen prövar om verksamhetsplan till kommande år även ska innehålla resultatbudget respektive balansbudget för VA-verksamheten.
- Att VA-verksamheten utvecklar sin målstyrning genom att upprätta mätbara resultatmål. Dessa mål bör omfatta perspektiven kvalitet respektive ekonomi.

2025-10-20

Marie Lindblad

Uppdragsledare

Bo Rehnberg

Projektledare

Denna rapport har upprättats av Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB (org nr 556029-6740) (PwC) på uppdrag av Gällivare kommun enligt de villkor och under de förutsättningar som framgår av projektplan daterad 2025-02-14. PwC ansvarar inte utan särskilt åtagande, gentemot annan som tar del av och förlitar sig på hela eller delar av denna rapport.